

Bio jednom Vatikanski radio

O 90. obljetnici otvorenja

*Federico Lombardi**

Dana 12. veljače 2021. godine navršilo se je točno 90 godina od dana kada je papa Pio XI. čuvenom radijskom porukom “Slušajte nebesa...” otvorio novu postaju Vatikanskoga radija, koji je na njegov zahtjev izgradio Guglielmo Marconi i koji je bio povjeren brizi isusovca patra Giuseppea Gianfranceschija, prvoga ravnatelja. Poslanje je Vatikanskoga radija bilo jasno od početka: biti sredstvo u služenju papi za njegovu službu naviještanja evanđelja u svijetu i vođenje univerzalne zajednice Katoličke crkve. To se poslanje sačuvalo tijekom vremena i pape su ga više puta isticali, jamčeći snažan identitet ustanove.

Ipak “poslanje” je ostvareno, prolaskom vremena, u vrlo različitim povijesnim i crkvenim prilikama. Dosta je samo malo razmisliti o onom što se dogodilo tijekom proteklih 90 godina i što se je odrazilo u životu Vatikanskoga radija, ne samo kao razvoj “informativnih sadržaja”, nego također kao način postojanja i komuniciranja. Stoga želimo pokušati istaknuti, desetljeće po desetljeće, glavne etape njegova očaravajućega puta.

Papin glas

Vatikanski je radio nastao u točno određeno vrijeme i za uporabu točno određene tehnologije. Osnovan je 1931. godine u kontekstu brze izgradnje nove države Grada Vatikana, kako bi koristeći se Radijem, u tada punom i obećavajućem razvoju, omogućio praktički neposrednu komunikaciju na velikim udaljenostima i na vrlo prostranim područjima, unatoč granicama među državama i teškoćama u prijevozu. Radijska postaja koju je izgradio Marconi prethodnica je tehnologije onoga vremena i u stanju je obavljati telegrafsku i radiofonijsku uslugu potpuno neovisno od Italije. Zahvaljujući kratkim valovima, u “eteru” koji još nije bio previše ispunjen bezbrojnim emisijama, s ponešto ograničenom snagom, mogao se je slušati i na drugim kontinentima.

* Federico Lombardi SJ, ravnatelj Vatikanskoga radija od 1990. do 2016., Rim, Italija. Članak je tiskan 6. veljače 2021. u *La Civiltà Cattolica*, 172(4095), 274–288. S talijanskoga preveo: Ivica Hadaš SJ, urednik hrvatskoga programa Vatikanskoga radija. Redaktura prijevoda na hrvatski: Ariana Anić.

Na početku svojega života Vatikanski radio bio je sredstvo, zahvaljujući kojemu su katolici u svijetu mogli prvi put izravno slušati papin glas. Ne samo čitati njegovu napisanu riječ, nego čuti živi glas univerzalnoga Pastira, s njegovom karakterističnom bojom. To je bilo novo iskustvo papine prisutnosti, koja je kod slušatelja izazvala oduševljenje i posebne emocije, te snažniji osjećaj jedinstva s njim. To je jedna od tajni snage i čari radija: čisti ljudski glas, svojstveni glas osobe koju voliš, neometan slikama, dolazi ne samo u tvoj um, nego silazi u tvoje srce.

Naravno, isto je tako važan sadržaj onoga što papa želi reći. Stoga su “radijske poruke” najkarakterističnija vrsta prve faze povijesti Vatikanskoga radija, osobito u važnim prigodama kao što su međunarodni euharistijski kongresi, Božić, Uskrs, zajedno s “izravnim prijenosima” najvažnijih slavlja za Crkvu u svijetu, kao što su sveta godina, kanonizacije i beatifikacije, a da i ne govorimo o veličanstvenoj inauguraciji pontifikata Pija XII.

Međutim, tridesete su godine prošloga stoljeća godine u kojima vladaju totalitarni sustavi. Stajališta su Pija XI. hrabra i, dok se spremaju oluje, na Crkvu se gleda s pouzdanjem. Zahtjevi za prijenosima programa na različitim jezicima, kako bi se usmjerili i podržali vjernici u europskim zemljama, brzo se povećavaju. Pater Filippo Soccorsi, koji je nakon prerane smrti patra Gianfranceschija 1934. godine, kada je imao samo 34 godine, imenovan ravnateljem Vatikanskoga radija, ne posvećuje se samo poboljšanju tehničkih struktura — kao što je nova antena nazvana “papin prst”, koja se je vinula u vatikanskim vrtovima — nego se spremno koristi iščekivanje da se Vatikanski radio razvija i u svojem programskom sadržaju. Vatikanska je radijska postaja tako 1936. godine prihvaćena u Međunarodnu uniju radioprijenosa, uz priznanje njezine posebne naravi po kojoj ima pravo izvršavati radijske djelatnosti bez ikakvoga zemljopisnoga ograničenja. Zbog malih sredstava koja su na raspolaganju, za sastavljanje i čitanje tekstova pater Soccorsi traži suradnju subraće isusovaca iz raznih zemalja. Sigurno su posebno važne bile emisije na njemačkom jeziku.

U ratnoj nesreći, za mir i solidarnost s onima koji trpe

Vrhovni se je poglavar Družbe Isusove pater Włodzimierz Ledóchowski pobrinuo potom za ustanovljenje pouzdane skupine isusovaca, voditelja redakcija, tako da su uoči rata, 1939. godine, redovite bile emisije na talijanskom, francuskom, engleskom, njemačkom, španjolskom, portugalskom, poljskom, ukrajinskom i litvanskom jeziku, i radijska postaja bila je u stanju biti oslonac za Crkvu u strahovitoj nesreći, obavljajući svoju ulogu osuđivanja nasilja, potpore žrtvama i onima koji su se odupirali, i ohrabrenja u nadi. Čuvene su “radijske poruke” pape Pija XII. tijekom rata, koje su bile očekivane s čežnjom i slušane s krajnjom pažnjom u cijeloj Europi. To je bio najviši i najugledniji glas koji se dizao iznad sukobljenih strana, u onim strašnim godinama, kako bi zazivao pravdu i mir.

No tijekom rata Vatikanski je radio postao čuven i zbog jedne druge službe. Naime, bio je temeljno sredstvo velike zauzetosti koju je papa Pio XII. htio s In-

formativnom službom Državnoga tajništva, koja je nastala još 1939. godine, kako bi pronalazila civile i vojnike koji su bili izgubljeni i zarobljeni, te o njima dala vijest obiteljima i, ako je moguće, povezala ih barem jednim pozdravom, uspomenom. Ta je služba, pod vodstvom monsinjora Giovannija Battiste Montinija, s nuncijaturama, biskupijama, župama i tako dalje, u različitim dijelovima svijeta, organizirala široku kapilarnu mrežu dopisništava i mjesta slušanja.

Vatikanski je radio posebne prijenose posvećivao traženju vijesti o izgubljenima i slanju kratkih poruka obiteljima zarobljenika, čija su imena bila izgovarana polako pomoću mikrofona. Tako je radio emitirao do 70 sati tjedno, odnosno 12–13 sati dnevno. Između 1940. i 1946. godine ukupno je emitirano 1.240.728 poruka u 12.105 sati stvarnoga programa. U nekim slučajevima radijske emisije prenosile su se na zvučnicima u zatvorskim kampovima. Svjedočanstva zahvalnosti za tu službu bila su brojna i dirljiva. To je jedna od najljepših stranica povijesti Vatikanskoga radija.

Glas za “Crkvu u tišini”

Na kraju rata, Vatikanski radio svojim emisijama prati ozračje moralne i duhovne obnove zemalja koje su opustošene sukobom, dok se revno radi na pripremama za veliku Svetu godinu 1950., odnosno vrijeme obnovljene vitalnosti Crkve.

No istovremeno, veći dio Istočne Europe pada pod jaram komunističkih režima i Katolička crkva postaje predmet velikoga progona u mnogim zemljama. To je povijesni izazov za Vatikanski radio, koji je praktično jedini put kroz koji vjernici mogu hraniti svoju vezu s papom i univerzalnom Crkvom, te primati potporu za svoju vjeru. Iako s ograničenim sredstvima, programi na jezicima zemalja Istočne Europe postaju brojniji i s vremenom veći. Na kraju četrdesetih godina poljskomu programu, koji je zajedno s talijanskim, engleskim, francuskim, španjolskim i njemačkim uvijek bio jedan od glavnih jezika na kojem se je program emitirao, dodani su češki, slovački, mađarski, litvanski, letonski, ruski, hrvatski, slovenski, ukrajinski, rumunjski, bugarski, bjelorusku i malo kasnije albanski. Desetljećima, tijekom čitavoga vremena progona, Vatikanski je radio u redovito točno vrijeme emitirao program za vjernike, redovnike, redovnice, svećenike i biskupe koji su bili lišeni slobode izražavanja i življenja svoje vjere.

Beskonačan je broj priča koje bismo mogli ispriповjediti o tim godinama. U određenim zemljama i u određenim razdobljima najtežega progona, slušanje Vatikanskoga radija potpuno je bilo zabranjeno i vrlo rizično. Moglo je biti uzrok velikih kazni, čak i zatvora, ni više ni manje, u nekim slučajevima, pa i osude na smrt. Programi na nekim jezicima, poput poljskoga i slovačkoga, bili su vrlo slušani, a na drugim jezicima, tamo gdje su katolici bili manjina, slušatelja nije bilo mnogo, no načelo koje je vodilo otce isusovce na Vatikanskom radiju, u skladu s papinom nakanom, nije bio broj slušatelja, nego prilike i potrebe slušatelja. Zbog toga su jezici na kojima se je emitiralo za zemlje Istočne Europe uvijek predstavljali više od polovice jezika koji su se koristili na Vatikanskom radiju. Kada su

nakon mnogo godina “pali zidovi”, zahvalnost se je vjernika i naroda konačno mogla izraziti u dirljivim oblicima, kao što je više od 40.000 pisama koja su stigla u Ukrajinsku sekciju prve godine nakon pada sovjetskoga režima ili dodjela odlikovanja Albanske države za djelo Vatikanskoga radija. To je služba koja u tim zemljama ima povijesno mjesto. Samo prije nekoliko godina Institut nacionalnoga sjećanja iz Praga zatražio je digitalizaciju i čuvanje svih tekstova radijskih emisija na češkom i slovačkom jeziku koje su emitirane tijekom komunističkoga vremena.

Doći do krajnjih granica zemlje

Povijest je Vatikanskoga radija povijest poruke vjere i nade, no isto tako povijest znanstvenoga i tehničkoga pothvata kako bi ta poruka došla do slušatelja. Marconijeva radijska postaja, iako je s vremenom nadograđivana, na pragu pedesetih prošloga stoljeća više nije odgovarala izazovima s kojima se je trebalo suočiti, ni novi prostori koji su Vatikanskomu radiju stavljeni na raspolaganje u Gradu Vatikanu nisu mu bili dovoljni. Potrebno je bilo široko prostrano zemljište gdje bi bili instalirani mnogo jači odašiljači i antenski sustavi kako bi mogao biti slušan još dalje i šire, stoga je, istovremeno, bilo potrebno više odašiljača, u različitim smjerovima i na različitim frekvencijama. Tako je trideset kilometara izvan Rima, na neizgrađenom području, počeo veliki pothvat izgradnje novoga Središta odašiljača, uz priznanje ekstrateritorijalnosti države Italije tomu terenu radi univerzalnoga poslanja Crkve.

Isusovac pater Antonio Stefanuzzi, koji je 1953. godine naslijedio patra Soccorsija, sa svim svojim mladenačkim snagama, u 35. godini života, ulazi u tu avanturu kao novi ravnatelj Vatikanskoga radija. Papa Pio XII. osobno je 1957. godine inaugurirao Centar sveta Marija u Galeriji. Centar je građen s pogledom u budućnost, tako da su u sljedećim desetljećima mogle biti nadograđene nove instalacije. Parovi stupova, koji su visoki 100 metara, dviju velikih rotirajućih antena i vrlo visoki stup u obliku križa, na kojem su instalirane radijske veze za primanje signala u ravnoj liniji iz Vatikana, i dalje su simboli doba u kojem je program emitiran na kratkim i srednjim valovima, u svim svojim mogućnostima, kako bi, po riječi Crkve, do krajnjih granica zemlje došla Gospodinova riječ.

Tim je veličanstvenim sredstvom šezdesetih godina u svijetu bilo moguće slijediti velike vijesti o Crkvi pape Ivana XXIII. i Pavla VI.: riječi mira pape Ivana XXIII., kao što je radijska poruka koja je 1962. godine dala doprinos nadvladavanju krize između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskoga Saveza zbog projektila na Kubi; Drugi vatikanski ekumenski koncil; prva međunarodna putovanja pape Pavla VI., njegov otvoreni pogled prema razvoju naroda i novih ekumenskih odnosa i tako dalje.

Emisije su povećavane i usmjeravane prema različitim kontinentima: na engleskom, francuskom i portugalskom jeziku za Afriku; na amharskom za Etiopiju i na tigrinja jeziku za Eritreju, koja se je borila za svoju neovisnost; na brazilskom portugalskom i španjolskom jeziku za Latinsku Ameriku; nakon putovanja Pavla

VI. 1964. godine u Bombaj, na engleskom jeziku i zatim na malajalamskom, hindskom i tamilskom jeziku za Indiju. Upravo je papa Pavao VI., u svojem važnom programatskom govoru 1966. godine, inaugurirajući nove odašiljače u Centru sveta Marija u Galeriji, zahtijevao da Vatikanski radio u središte svoje pozornosti stavi produkciju programa. Njegove će riječi i dalje ostati u sjećanju: »Veličanstveno sredstvo ničemu ne bi služilo ako ga se ne bi znalo veličanstveno koristiti.«

Pater Stefanizzi i dalje je ostao tehnički ravnatelj, a cijeli je Vatikanski radio kao generalnomu ravnatelju povjeren patru Giacomu Marteganiju, koji je već bio ravnatelj časopisa *La Civiltà Cattolica*. Osnovane su dvije nove službe, ravnatelj programa postao je pater Jorge Blajot, a ravnatelj informativnoga programa, poznatoga kao *Radiogiornale* ("Radijski dnevnik"), postao je pater Francesco Farusi. Tako je papinska radijska postaja preuzela jasnu i djelotvornu strukturu kako bi činila svoje poslanje. Nije bilo slučajno, do tada su Vatikanski radio vodili isusovci veliki tehničari, a od tada pa nadalje generalni ravnatelji bit će komuni-katori s velikim iskustvom života Crkve i novinarstva.

Komunikacija za zajedništvo

Redakcije i studiji Vatikanskoga radija 1970. godine preselili su se na adresu Piazza Pia br. 3, nasuprot Andeoskoj tvrđavi, raspolažući tako prostorom koji je desetljećima bio glavno sjedište Vatikanskoga radija. Pater Roberto Tucci, koji je također već bio ravnatelj časopisa *La Civiltà Cattolica* i pouzdani oslonac mnogim novinarima tijekom Drugoga vatikanskoga koncila, 1973. godine naslijedio je patra Marteganija kao generalnoga ravnatelja. Uoči Svete 1975. godine Vatikanski radio potpuno je usmjeren u njezinu svrhu. Nije riječ samo o izravnom prenošenju velikih papinskih slavlja, audijencija i drugih događaja, nego o odgovarajućem izvještavanju na svim jezicima, jer se je univerzalna Crkva osjećala uključena, ali i o službi za hodočasnike koji su u Rim dolazili iz cijeloga svijeta.

Zbog toga je osnovan novi program u živo na četiri jezika: talijanskom, engleskom, francuskom i španjolskom jeziku, koji je emitiran tri puta dnevno, pod naslovom 6983555 — *Uredništvo za vas*. Vodili su ga nezaboravni svećenik don Pierfranco Pastore i skupina mladih urednika. Bio je ureden genijalnom formulom pružanja ne samo najkorisnijih informacija o događajima Svete godine, nego i važnim informacijama o međunarodnim događajima za one koji su se privremeno nalazili u Rimu. To je bio uspjeh. Te višejezične emisije u živo od ranoga jutra do kasnoga poslijepodneva, nastavit će se i razvijat će se pod naslovom *Quattro voci* ("Četiri glasa"). Dodatak su bile klasičnomu *Radiogiornale*, koji je na više jezika prenošen polovicu dana s uglavnom crkvenim sadržajem, te je bio okosnica onoga što je u devedesetim godinama postala Središnja informativna služba Vatikanskoga radija, odnosno srž njegova novinarskoga izvještavanja o aktualnim događajima.

Daljnjemu razvoju Vatikanskoga radija od druge polovice sedamdesetih godina doprinijela su i druga dvojica novo pridošlih isusovaca. To su bili pater Pasquale Borgomeo, koji je bio dinamičan i kreativan direktor programa, i pater Félix

Juan Cabasés, voditelj Središnje redakcije i potom Dokumentacijske službe. Prvi je njegovao vrlo dragocjene međunarodne odnose Vatikanskoga radija, osobito s Radiodifuzijskom europskom unijom (UER — EBU), a drugi je ostavio trajan znak u organizaciji dokumentacije i uređivačkom programiranju. Bio je pokretač Službe prognoziranja, koja je detaljno prikazivala najvažnije crkvene i civilne događaje koji su se mogli predvidjeti, koja je bila neprestano ažurirana. Također je uveo detaljno pomagalo za praćenje papinih putovanja, koje je bilo kronološki uređeno i obogaćeno informacijama o pojedinim događajima, s predviđenim razvojem događaja i o osobama koje će biti prisutne. Pomagalo je bilo toliko pametno uređeno da je i dalje nepromijenjeno, te je opravdano dobilo povijesno ime *Cabasario*. Te su dvije službe, više od četrdeset godina, vrlo tražili svi međunarodni novinari koji su pratili događaje u Vatikanu. Tako je Vatikanski radio s povećanjem profesionalne i novinarske kvalitete postigao svoju zrelost, koja ga je u Rimu činila živim središtem svakodnevne komunikacije u univerzalnoj Crkvi, odnosno “komunikacijom za zajedništvo”, kako je želio Drugi vatikanski koncil, no i aktivnim protagonistom u svijetu šire katoličke i svjetovne komunikacije o životu Crkve.

Iz Rima u svijet

Izbor je pape Wojtyły bio pravi val novosti i poticaja za Crkvu, te je, naravno, utjecao i na Vatikanski radio, koji je novi papa, budući da je bio Poljak, dobro poznao i cijenio zbog njegova služenja narodima lišenima slobode. Vatikanski je radio velikom pažnjom pratio prve godine njegova pontifikata te je i tijekom dramatične audijencije 13. svibnja 1981. godine imao uključene mikrofone. Radijska kronika uživo o atentatu, koju je vodio Benedetto Nardacci, i dalje je jedan od najupečatljivijih dokumenata u 90–godišnjoj povijesti Vatikanskoga radija.

No pontifikat svetoga pape Ivana Pavla II. posebno pamtimo po čestim, vrlo dugim, međunarodnim putovanjima na sve kontinente, s nevjerojatnim brojem susreta, slavlja i govora (s više od 70 govora na iscrpljujućim putovanjima koja su trajala po 10 dana!). Vatikanski je radio tijekom tih putovanja uvijek bio aktivan, svoje je tehničare slao na lice mjesta, kako bi pomogli mjesnim tehničarima i pojačali uslugu prijenosa, te pomogli svojim urednicima koji su bili poslani izvještavati na različitim jezicima (u skladu sa zemljama koje je Papa posjećivao) napraviti svoje radijske izvještaje i izravne prijenose, koji su emitirani iz Rima, kako bi cijela Crkva mogla sudjelovati na hodočašću Pape koji je na putu. Čim je jedno putovanje završilo, moralo se početi pripremati drugo. No Vatikanskomu je radiju postalo lakše, jer je upravo pater Tucci bio, 1982. godine, službeno zadužen za organizaciju Papinih putovanja. Pa i nakon imenovanja patra Borgomea, 1985. godine, generalnim ravnateljem, Palazzo Pio, odnosno sjedište Vatikanskoga radija i dalje je ostalo operativna baza, opremljena i učinkovita za patra Tuccija i njegove najbliže suradnike, monsinjora Emila Paula Tscherriga i dr. Alberta Gasbarrija, tako da su sve moguće informacije i naznake o Papinim putovanjima bile dostupne našoj “radijskoj kući”.

Služba koju je izvršavao Vatikanski radio u određenim je situacijama postala izuzetno važna. Čuven je slučaj prvoga putovanja pape Ivana Pavla II. 1979. godine u Poljsku, kada su vlasti na sve načine pokušavale ograničiti i manipulirati odjekom Papinih riječi, kontrolirajući poljske medije. Tom je prilikom emisije i programe Vatikanskoga radija uživo na poljskom jeziku pratio vrlo velik broj slušatelja, a poruka pape Wojtyły širila se je i nadilazila prepreke.

Papina su putovanja često bila, već od njihove pripreme, prilika za vrlo važne kontakte. Vatikanski radio više nije izvještavao za cijeli svijet samo iz Rima, nego je zajedno s Papom putovao po cijelom svijetu. To mu je omogućilo razviti svoju karakterističnu “filozofiju komunikacije” u okviru “inkulturacije” poruke koju je širio. Različita jezična uredništva nikako nisu smjela biti samo prevoditelji tekstova koje su drugi uredili, nego su s povećanjem svijesti o odgovornosti morala nastojati govoriti ono što je trebalo reći na jeziku vlastite kulture. Štoviše, potpuno je nemoguće bilo htjeti “kontrolirati” ono što je svakodnevno govoreno kroz desetke sati prijenosa, koji su se ponekad odvijali istovremeno, na tridesetak različitih jezika... Voditelji su pojedinačnih sekcija morali dobro shvatiti svoje poslanje i hrabro poticati sposobnosti izražavanja svojih suradnika, kako bi smisao Papinih aktivnosti i riječi na prikladan način izrazili slušateljima čiju kulturu i uvjete nitko drugi u Rimu nije mogao poznavati bolje od njih.

U međuvremenu je pater Sesto Quercetti, koji se bio vratio iz Vijetnama i Tajvana, osamdesetih godina pokrenuo vijetnamski program koji je obavljao izvanrednu službu za katoličku zajednicu toga jezičnoga područja, ne samo u informativnom smislu, nego i što se tiče katehetske, biblijske i teološke formacije. Slično je s kineskim programom, koji je najduži program u danu: više od 40 minuta čitanja vrlo zgusnutih tekstova koji su svakodnevno brižno pripremani. To je vrlo naporan posao, lavina dragocjenih priloga za Crkve u teškoćama.

Broj je djelatnika Vatikanskoga radija, uključujući urednike i tehničare, krajem osamdesetih godina prošloga stoljeća, dosegno povijesni vrhunac: bilo ih je oko 400, više od 60 različitih nacionalnosti, s više od 30 jezika koje su se redovito koristili. To je bila izvanredna multikulturalna zajednica komunikatora, malo zrcalo bogatstva i raznolikosti univerzalne Crkve u kojoj je Papa poliglot također našao one koji su mu pomagali u vježbanju kako bi izgovarao svoje govore i slao pozdrave na najrazličitijim jezicima. No i troškovi su porasli, i novi je ravnatelj programa, pater Federico Lombardi, tu činjenicu slušao od prvoga susreta 1991. godine, prilikom kojega je predstavljen nadređenima, te je njezino ponavljanje čuo bezbroj puta tijekom svih 26 godina svoje službe.

Radijska mreža

“Zidovi” su pali početkom devedesetih godina i situacija se je jako promijenila. Osobito su sekcije za Istočnu Europu mogle početi s dopisništvima, intervjuima i kontaktima sa zemljama za koje su radile programe, te na taj način pratiti novi put mjesnih crkvi u vrijeme sve većih mogućnosti djelovanja i izražavanja. Uloga programa za Istočnu Europu, suprotno onomu što su neki površno mislili,

nipošto nije završila padom komunizma, nego se je jako promijenila, suočavajući se s ne manje teškim izazovom utjecaja kulture koja je bila sve samo ne kršćanska i koja je dolazila sa Zapada.

U međuvremenu su razvijene i komunikacijske tehnologije. To je bilo vrijeme satelita i Vatikanski je radio toga bio itekako svjestan. Svi su se njegovi programi u prvoj polovici devedesetih godina, osim putem kratkih i srednjih valova, emitirali putem satelita, koristeći također dvije nove satelitske postaje koje su izgrađene na vatikanskom brežuljku. To nije bilo usmjereno kako bi slušatelji izravno primali satelitsko emitiranje, nego kako bi radijske postaje koje su ga željele prenositi primale program izvrsne kvalitete. Lokalne su se radijske postaje u svijetu jako razvile i posvuda proširile, uključujući i katoličke, a tada se to dogodilo i u zemljama Istočne Europe, gdje je to prije bilo nemoguće.

Tako su programe Vatikanskoga radija na različitim jezicima prenosile lokalne radijske postaje na nekoliko kontinenata, čiji se je broj povećavao. Bio je to broj koji je na kraju znatno premašio tisuću radijskih postaja u više od 80 zemalja, omogućavajući slušanje velikih razmjera. U čitavoj njegovoj povijesti Vatikanski radio nije nikada slušalo toliko mnogo ljudi. Dnevni informativni program na poljskom jeziku, koji i danas prenosi nacionalni radio, dosegnuo je milijune slušatelja, a programi na francuskom i brazilskom portugalskom jeziku, koje su prenosile učinkovite katoličke radijske mreže, nekoliko stotina tisuća.

Vatikanski je radio u tom razdoblju promicao ono što bi se moglo nazvati “ekleziologijom” mrežne katoličke radijske komunikacije. Zapravo, postojalo je mnoštvo raznih vrsta lokalnih radijskih postaja koje su zadovoljavale potrebe područja do kojih su dopirale. Na višoj su razini bile radijske postaje koje su na regionalnoj i nacionalnoj razini organizirali biskupi ili biskupske konferencije, koje su svojim programom povezivale i integrirale mjesne radijske postaje. Na univerzalnoj je razini bio program Vatikanskoga radija, koji je iz Rima prenosio Papin glas i nauk, te informacije koje se odnose na Crkvu u najširoj dimenziji. Papin je radio dobro znao da ne može niti mora sve reći, te da drugi na licu mjesta mnogo bolje znaju kako i što reći u odnosu na zahtjeve kršćanskoga života, no da nitko nema tako povoljne uvjete da bi mogao govoriti o službi jedinstva Crkve, koja se provodi iz Rima, o sinodama pojedinih kontinenata koje saziva papa, o njegovim putovanjima i dr.

U međuvremenu je razvijena i “komunikativna filozofija” Vatikanskoga radija. Ravnatelj informativnoga sektora, koji je reorganiziran i ojačan, pater Ignacio Arregui zahtijevao je da urednici budu pažljivi i aktivni također na općem međunarodnom informativnom području. Naša je Crkva ona koja živi u svijetu, papa i biskupi interveniraju s obzirom na velike događaje: mir i rat, pravednost i pravo, glad i neznanje. Moramo ozbiljno znati protumačiti kontekst u koji se uključuju crkveni govori i događaji. Novinarska je “profesionalnost” napredovala.

Veliki jubilej i novo tisućljeće

Pontifikat je pape Ivana Pavla II. u to vrijeme stremio prema povijesnom događaju Velikoga jubileja 2000. godine. Svi, u skladu sa svojim različitim perspektivama, imaju neizbrisivu uspomenu na njega, pa i djelatnici Vatikanskoga radija, koji ga pamte kao uzbudljivo vrijeme i istodobno iscrpljujući posao. Tehničko je osoblje moralo zajamčiti povećanje svojih službi i prijenos vrlo velikoga broja događaja koji su se neprestano održavali i preklapali. Urednici su sa žarom pratili ne samo velike poruke, nego i odjeke u duši bezbrojnih hodočasnika iz raznih dijelova svijeta, kultura i jezika.

Susreti su se s Papom, na Svjetskim danima mladih, prenosili uživo na 17 različitim jezika, nikad toliko! U Rimu je na FM frekvenciji, u stalnom prijenosu uživo, uz neprekidno ispreplitanje pet jezika, organiziran posebni program: talijansko–francusko–engleski na jednom kanalu, španjolsko–portugalski na drugom. Jubilej je ostao jedinstveno iskustvo Vatikanskoga radija, posebno zbog stotinu i više mladih stažista iz raznih krajeva svijeta koji su se na radiju izmjenjivali i jedni druge nasljeđivali kao animatori, pod sjajnim vodstvom nekoliko stručnih urednika. Naime, Vatikanski je radio tijekom dvadesetak godina primio nekoliko tisuća stažista iz mnogih zemalja i jezičnih područja, tako da “mreža” katoličkih radijskih postaja nije bila samo “tehnička” stvarnost za širenje sadržaja, nego i snažna veza osobnih poznanstava, trajnih prijateljstava i odgojno–obrazovne suradnje.

No Veliki jubilej, vrhunac aktivnosti i uzvišenih duhovnih trenutaka, za Papu i Vatikanski radio bio je sličan vijencu svjetske povijesti. Nezaboravno i strašno rušenje tornjeva blizanaca u New Yorku, 11. rujna 2001. godine, gledali smo na ekranima i prenosili uživo. O tom smo danima govorili, razmišljajući s Papom kako se u vjeri suočiti s takvim nečuvenim događajima. Papu smo potom, dok je prijetio rat, zanosno pratili osobito u njegovu divnom zauzimanju za mir. Širili smo njegov glas, koji je bio sve nesigurniji, a ponekad smo njegove riječi snimali, skraćujući tišinu i teško disanje, kako bi ga vjernici mogli dobro razumjeti, a Vatikanski je televizijski centar s ljubavlju prikazivao sliku njegova trpljenja pred očima bezbrojnih vjernika, koji su ga pratili sa zebnjom i sudjelovanjem u njegovu tjelesnom slabljenju.

Smrt pape Ivana Pavla II., sprovod, priprema za konklavu i izbor pape Benedikta XVI. s komunikacijskoga su gledišta bili izvanredno vrijeme djelovanja i skladne suradnje Vatikanskoga radija, Vatikanskoga televizijskoga centra i Tiskovnoga ureda Svete Stolice, ne samo zbog širenja informacija, nego i zbog prihvata i tehničke pomoći tisućama novinara i komunikatora iz cijeloga svijeta, tako brojnih kao nikada do tada.

Tako smo se pripremali za druge velike događaje koji su uslijedili, poput proglašenja blaženim pape Ivana Pavla II. i ostavke Benedikta XVI. te konklave odmah iza toga. Tada je u atriju Dvorane Pavla VI. postavljen veliki centar za novinare sa svim njegovim vezama, remek–djelo na kojem su svi korisnici bili zahvalni. Puna suradnja koja se odvijala tih dana, plod zajedništva i zajedničkih

namjera, te dugih poznanstva i prijateljstva među voditeljima, ipak je upućivala da je za budućnost, s obzirom na strukturu, potreban uredniji oblik koordinacije među glavnim komunikacijskim institucijama Svete Stolice.

U novom svijetu digitalnih komunikacija

Zapravo, svijet se komunikacije promijenio. Televizija je odavno preuzela vodeću ulogu i njezina se mreža silovito razvila na valovima napretka digitalnih tehnologija. Glas se Vatikanskoga radija sve više proširio uz slike izravnoga prijenosa Vatikanskoga televizijskoga centra i videoisječaka objavljenih na YouTube kanalu. Vatikanski je radio također pokrenuo naprednu digitalizaciju svih svojih sredstava za obradu i prijenos glasa, te je otvorio svoju internetsku stranicu, koja je brzo obogaćena priložima i sadržajima na različitim jezicima.

Radijski kratki valovi mogli su doći posvuda, ali samo kada su emitirani, a Internet zahtijeva nova sredstva za pristup, no i on se može kapilarno širiti i pohranjivati sav sadržaj emitiranja koji ostaje dostupan, ne uključujući samo glas, nego i pisani tekst i slike. Mogućnosti su stoga neizmjerne, također što se tiče vrjednovanja posla koji obavljaju jezična uredništva. Istovremeno, putem Interneta svaka osoba, ako ima potrebna sredstva, izravno može doći na bilo koju internetsku stranicu i s njom komunicirati. Strategija razvoja svjetske katoličke radijske mreže na različitim razinama pomalo je postajala zastarjela i vatikanske satelitske postaje više nisu bile potrebne. Urednici su morali postati sposobni ne samo svoje tekstove pisati i čitati pred mikrofonom, nego i objavljivati informacije na internetskoj stranici odgovarajućim stilom i, ako je moguće, koristeći Facebook i druge društvene medije kako bi proširili područje svojega djelovanja. Video i audio snimka papine uskrсне poruke 2009. godine objavljena je na YouTube kanalu s potpunim pisanim tekstom na 27 različitih jezika! S ograničenim sredstvima koja su bila na raspolaganju, to je bio novi pothvat, vrlo težak, no neizbježan, te prekrasan izazov.

Protiv Vatikanskoga radija, odnosno protiv odašiljačkoga centra Santa Maria di Galeria, 2001. godine pokrenuta je nasilna kampanja zbog “elektro smoga”, to jest zbog smetnji i navodnih šteta za zdravlje koje je prouzročilo zračenje elektromagnetskih valova. Ohrabreni tadašnjom trenutačnom izbornom klimom, a zatim i sve većom osjetljivošću za okoliš, rasprave u medijima, po našem mišljenju posve lažne, trajale su dugo. Nisu nedostajali sudski postupci puni patnje, s kojima se je trebalo suočiti strpljivo i ustrajno. Što se tiče Vatikanskoga radija, o tom se danas praktički više ne govori i mnogi su drugi zdravstveni problemi zaočupili pažnju svijeta, no to je Centar Santa Maria di Galeria pogodilo. Prekrasan antenski sustav za srednji val, sa svoja “četiri tornja” visoka 90 metara, koji je jamčio dobru pokrivenost europskoga kontinenta, više ne postoji. S vremenom, nakon što su druge radijske postaje povećale broj ponavljanja prijenosa emisija Vatikanskoga radija i nakon širenja komunikacija putem Interneta i emitiranje je na kratkim valovima radikalno smanjeno, te je zadržano samo za područja za

koja je nužno potrebno. Nakon 50 godina djelovanja, ubrzana je silazna krivulja propadanja odašiljačkoga centra Santa Maria di Galeria.

Međutim, komunikacijski sustav Vatikanskoga radija nije se obeshrabrio, nego je, naprotiv, na izazove novoga tisućljeća odgovarao zauzeto i kreativno, kako poduzimanjem prvih koraka u digitalnom svijetu koji je nastajao, tako i usmjeravajući pažnju na važnost svojega poslanja. Pater Andrzej Koprowski — koji je, dodajmo, 2005. godine zamijenio patra Lombardija — postao je generalni ravnatelj, i njegovo je vodstvo programa postalo stalni poticaj za oblikovanje poruka Crkve kako bi sve ozbiljnije ulazila u srce ljudskih, moralnih i duhovnih pitanja današnje kulture i svijeta. Nije bilo dovoljno ponavljati riječi i umnožavati vijesti novim i sjajnim sredstvima. Bilo je potrebno shvatiti ono što je u igri u ljudskom životu u vezi sa spasenjem i s Bogom, te pomoći Crkvi da živi u skladu s poslanjem naviještanja evanđelja ovom svijetu. Sekularizacija, globalizacija, ekumenski dijalog, dijalog s drugim religijama i sa svijetom kulture, obraćenje i pročišćenje, suočavajući se sa skandalima zlostavljanja, te evangelizacija, velika su pitanja na kojima je trebalo raditi tijekom pontifikata pape Benedikta XVI. i potom pape Franje, ne dopuštajući da u kronici o skandalima, krizama i organizacijskim pitanjima zavlada strah i opsjednutost. Ta je kronika morala biti sačuvana u svojim pravim pojmovima istine i transparentnosti.

Tako je Vatikanski radio došao do praga predviđene i očekivane reforme komunikacijskoga sustava Svete Stolice, koja je bila nametnuta stremljenjem različitih medija prema digitalnomu svijetu, nudeći bogato nasljeđe iskustva na tehničkom i komunikacijskom području, koje je trebalo uložiti u buduće obveze za poslanje u službi evanđelja i papinske službe, koja će u biti uvijek ostati ista, pa i ako joj se promjene sredstva i jezici. Kao “institucija povezana sa Svetom Stolicom”, sa svojim statutima i povjeren na upravljanje Družbi Isusovoj, Vatikanski je radio 2016. godine prestao postojati, te je najprije bio integriran u novo Tajništvo za komunikaciju, a potom u Dikasterij za komunikaciju. No to je druga priča i nije na nama da ju ispričamo.